

LA VILA DE MONELLS, DEL SEGLE IX AL XII

ELVIS MALLORQUÍ i GARCIA

ILCC, Universitat de Girona

Passejant pel poble de Monells no costa gaire d'imaginar-se per un moment com hi devia ser la vida en altres temps. Els seus carrers estrets ens condueixen sense adonar-nos-en cap a la plaça del mercat on tot, voltes, cases i parets, guarda silenciosament la memòria d'una viva activitat mercantil que, ja fa molts segles, va florir en aquesta localitat baixempordanesa. No és estrany, doncs, que Monells hagi estat objecte de l'atenció dels estudiosos. El castell, certament, ha atret bona part de les mirades, tot i que les seves restes continuen soterrades en un turó a migdia del poble. El llinatge senyorial que, de tant en tant sojornava en el castell, també ha estat estudiat en diverses ocasions. La plaça porticada, però, és sense cap dubte l'element que més personalitat ha donat al poble de Monells, ja que era la seu del mercat medieval que s'hi celebrava setmanalment des d'inicis del segle XII.⁽¹⁾

(1) Sobre l'estat de les restes arquitectòniques del castell, vegeu: Joan BADIA i HOMS, *L'arquitectura medieval de l'Empordà. I. Baix Empordà*, Girona, Diputació de Girona, 1978, p. 223-228, i també *Catalunya Romànica. VIII. L'Empordà-I*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1989, p. 302-305. El llinatge dels senyors de Monells ha estat estudiat a *Els castells catalans*, vol. 2, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1991, p. 675-681. Finalment, a l'entorn del mercat de Monells cal mencionar: Josep PELLA i FORGAS, *Historia del Ampurdán*, Barcelona, Luis Tasso impressor, 1883, p. 551, i Joan Vilà i Valentí, «Vida rural i mercats setmanals els segles X al XII», dins Joan VILÀ i VALENTÍ, *El món rural a Catalunya*, Barcelona, Curial, 1973, p. 41-62.

No cal ser gaire perspicax per a notar que tots els estudis sobre Monells, malgrat el seu interès específic, han estat gairebé sempre parcials i fragmentaris. A part d'un treball del doctor Marquès,⁽²⁾ no existeix encara cap treball monogràfic sobre el poble a l'època medieval: sembla com si la manca de referències escrites, d'una banda, i la proliferació de restes materials, de l'altra, n'hagin allunyat tant els historiadors com els arqueòlegs. Certament, aquesta "aversió" no és ni ha estat buscada per ningú, sinó que és fruit dels nombrosos, i sovint atzarosos, condicionants de la recerca històrica. De documents referents a Monells, medievals i moderns, n'existeixen molts i se'n coneix la localització, però la llunyania i les dificultats d'accés han fet desistir moltes persones que els voldrien estudiar. Aquests textos, i molts d'altres sobre les terres empordaneses, es trobaven a l'Archivo Ducal de Medinaceli (ADM), a Sevilla; recentment s'han instal·lat a l'Archivo Histórico Nacional (AHN) secció Noblesa, amb seu a Toledo, però encara no estan a disposició del públic. El destí d'aquesta documentació té una explicació: la senyoria de Monells, que als segles moderns esdevingué batllia, estava en mans dels comtes d'Empúries des de mitjan segle XIII, els successors dels quals són els ducs de Medinaceli que establiren en terres de Castella i d'Andalusia la seva residència i tots els seus arxius.⁽³⁾

El fet no haver consultat els fons comtal d'Empúries⁽⁴⁾ i de no recórrer tampoc a l'arqueologia podria convertir en inútil qualsevol esbós de la història de Monells, si no fos que els arxius gironins i catalans contenen uns quants textos, alguns d'ells inèdits, que ho permeten. La finalitat d'aquestes ratlles, doncs, és presentar unes primeres dades sobre les grans línies d'evolució del nucli medieval Monells.

LA VIL·LA ALT-MEDIEVAL

La primera notícia escrita que hi faria referència data dels anys 889-890. El rei franc Odó va concedir al seu fidel Wicfrid, fill dels comtes Dela i Quíntol i nét d'Esteve de Narbona, la "*villa Mulinensis*".⁽⁵⁾ Aquesta

(2) Jaume MARQUÈS i CASANOVAS, «Monells (I-VI)», *Revista de Girona*, n. 52-57, 1970-1971.

(3) Antonio SÁNCHEZ GONZÁLEZ, *El Archivo Condal de Ampurias. Historia, organización y descripción de sus fondos*, Girona, Columna – El Pont de Pedra, 1993.

(4) Només en coneixem alguns documents transcrits en els apèndixs de la tesi doctoral de Lluís To Figueras (*L'evolució de les estructures familiars en els comtats de Girona, Besalú, Empúries-Peralada i Rosselló (segles X – principis XIII)*), tesi doctoral inèdita, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1988).

(5) El document, conservat a l'Arxiu de la Catedral de Girona (ACG, pergami n. 8), ha estat editat per Gabriel ROURA («Un diploma desconegut del rei Odó a favor del seu fidel Wicfrid (888-898)», dins *La formació i expansió del feudalisme català. Estudi General*, n. 5-6, 1985-1986, p. 65-75), el qual identificava la "*villa Mulinensis*" amb Vilademuls i els vilars que en depenien, "Surdes et Filkerolas", amb els llocs de Sords i Figueroles. No obstant, la correcta identificació de les afrontacions de la vil·la ens la situa precisament a Monells.

denominació clarifica l'etimologia llatina de "Monells": el mot llatí vulgar "*Mulinensis*", petits molins, hauria originat les formes "*Molinellos*", "*Molnells*" i finalment "*Monells*".⁽⁶⁾ Però amb això no n'hi ha prou per a pretendre, sense tenir-ne evidències materials, que el nucli de Monells està instal·lat sobre un antic conjunt de molins d'època com a mínim tar-do-romana.

Deixant de banda la qüestió etimològica, la designació de Monells com a "*villa*" dóna una pista de com estava organitzat el territori baix-empordanès vers la fi del segle IX (mapa 1). En efecte, la "*villa*" de Monells era un territori perfectament delimitat: a l'est amb la "*villa Cardonarias*" (possiblement Corçà) i les terres de Golcedet, al sud amb la "*villa Crucilias*" (Cruïlles) i amb el terme de Sant Sadurní, a l'oest amb Fornells (un antic veïnat de Sant Sadurní al nord del Rissec) i al nord amb la "*villa Planiles*" (Planils, veïnat de Corçà).⁽⁷⁾ Als segles alt-medievals, doncs, el territori rural estava estructurat a partir de les vil·les, i també dels vilars: els anys 889-890 dos vilars anomenats Sords i Figueroles, es trobaven a l'interior de la "*villa*" de Monells i sembla com si en depenguessin perquè són donats juntament amb ella. És molt probable, però, que els noms de "vil·la" i "vilar" també es referissin als habitatges de la gent que devia viure en aquest territori, tot i que el text de Monells, un precepte de la cort carolíngia, no recull cap grup humà.⁽⁸⁾

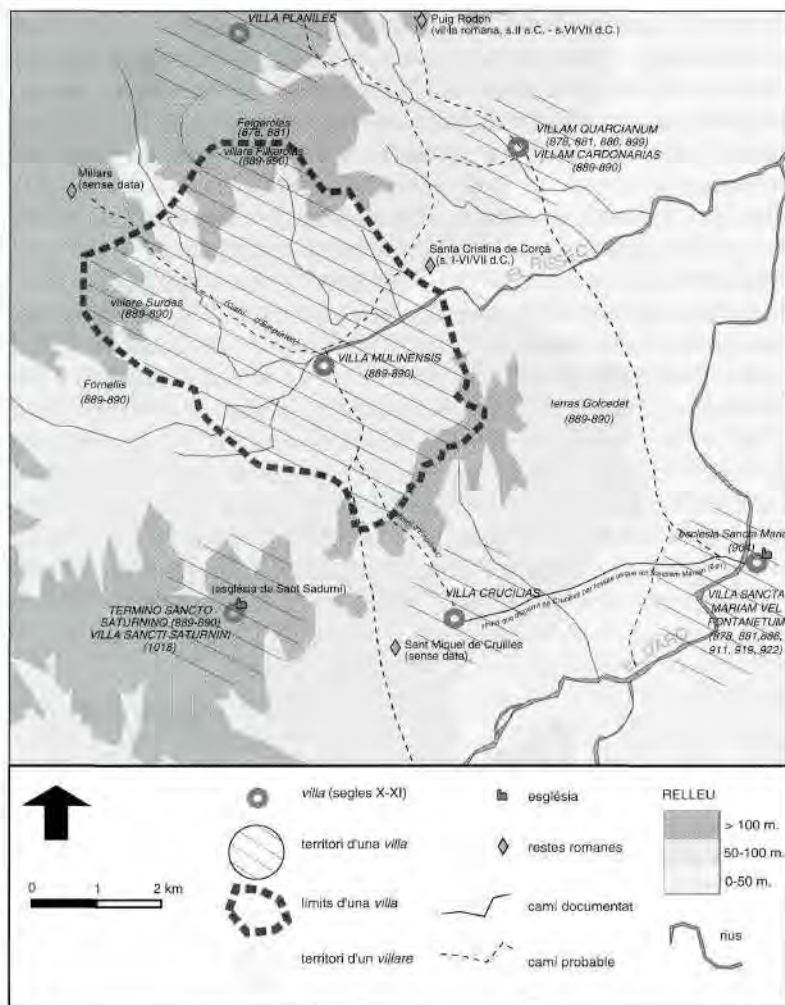
Aleshores, la concessió de la vil·la de Monells pel rei carolíngi seria el traspàs, no pas de la propietat de la vil·la, sinó dels drets que l'autoritat pública, el rei i el seu representant Wicfrid, percebien en aquell territori.⁽⁹⁾

(6) La forma "Mulinels" apareix el 922 en un document que veurem més endavant. L'etimologia de Monells l'accepta tothom: Josep BALARI i JOVANY, *Orígenes històrics de Catalunya*, Barcelona, 1899, p. 244-245; Enric MOREU i REY, *Els nostres noms de lloc*, Mallorca, Editorial Moll, 1982, p. 88; Anna Maria CORREDOR PLAJA, «Els noms extralegals de Cruïlles, Monells i Sant Sadurní (Empordà)», *Bulletí interior de la Societat d'Onomàstica*, n. 21, 1985, p. 45; Pere BALANÀ i ABADIA, *Els noms de lloc de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1990, p. 90; Joan COROMINAS, *Onomasiolcon Cataloniae*, Barcelona, Curial-La Caixa, 1996, vol. 5, p. 312-313.

(7) Tres d'aquestes afrontacions encara són vàlides en l'actualitat: Monells limita al sud amb Cruïlles i Sant Sadurní i al nord amb Planils, un veïnat de Corçà. La "*villa Cardonarias*" podria ser la de Corçà, i el lloc de Fornells s'emplaçava al segle XIV a les terres al nord del Rissec, dintre la parròquia de Sant Sadurní i just a l'oest de Monells.

(8) En canvi, a Vilamacolum el 916 94 persones van comparèixer davant d'un tribunal (Lluís TO FIGUERAS, *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, p. 45-47); a La Bisbal, una interessant col·lecció de compravendes de terres i vinyes dels anys 909-937 recull 35 persones diferents (Josep M. MARQUÈS, *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, Barcelona, Fundació Noguera, 1993).

(9) Els preceptes referents a La Bisbal recullen un ampli ventall de drets públics que els representants del rei carolíngi, en aquest cas el bisbe, recollien en les vil·les (Elvis MALLORQUÍ, «El mas com a unitat d'explotació agrària. Repàs dels seus orígens», dins *El mas medieval a Catalunya. Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles*, n. 19, 1998, p. 52-53).

Mapa 1. Monells als segles IX i X

Per a ser més exactes, el que enregistra el precepte del 889-890 és més aviat la confirmació d'un traspass anterior dels drets que Wicfrid, membre d'una família important de la Marca Hispànica, ja s'havia apropiat a través del sistema de l'aprisió.⁽¹⁰⁾ Malgrat tot, en aquesta època seria vigent

(10) Les lleis referents a l'aprisió, dret d'apropiació de les terres després de trenta anys d'ocupació, (vegeu: Jesús MESTRE, *Diccionari d'història de Catalunya*, Barcelona, Ed. 62, 1992, p. 51) podien beneficiar també als grans propietaris rurals que, a més de terres, tenien també drets sobre uns territoris.

la capacitat del poder públic per a retirar i atorgar de nou les vil·les i els drets que hi anaven associats. És així que es podria entendre l'aparició de "Mulnells" en un precepte carolingi posterior, del 922, però dirigit aquest al bisbe de Girona.⁽¹¹⁾

LA PARRÒQUIA DE SANT GENÍS

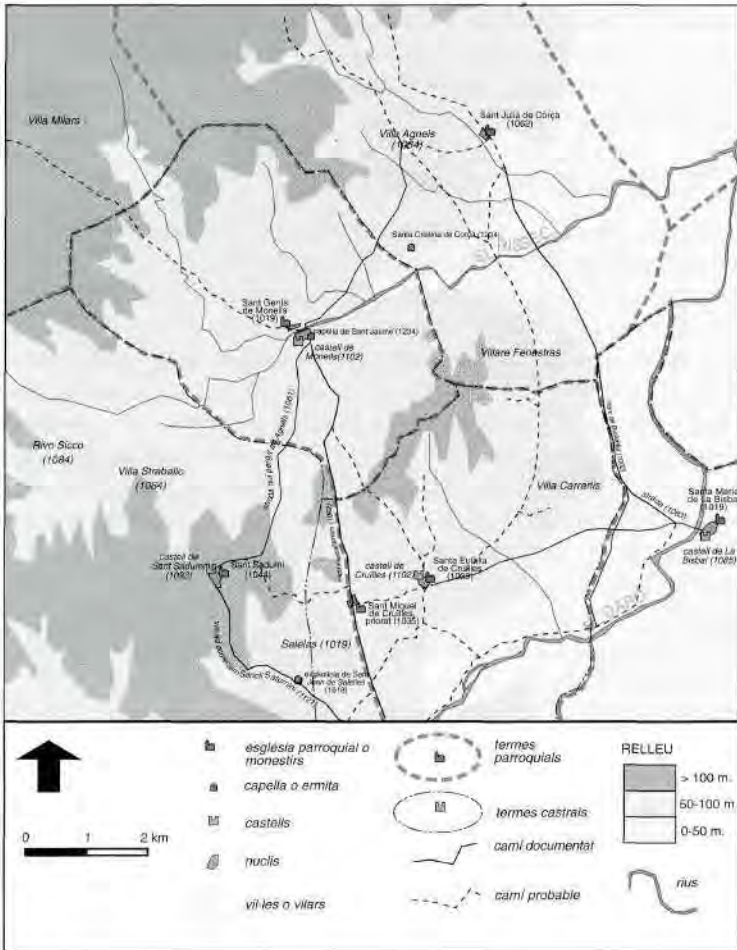
Els canvis que, a partir de l'any 1000, es produeixen en el si de la societat tenen un reflex cada cop més clar sobre el territori. L'aparició, per exemple, de l'església de Sant Genís de Monells el 1019,⁽¹²⁾ quan el bisbe de Girona la va donar amb els drets que hi anaven associats a la canònica de la seu de Girona, va tenir una clara repercussió sobre el territori. En efecte, l'establiment d'una relació de dependència, materialitzada pel pagament de delmes i primícies, entre un territori determinat i una església, va comportar la substitució dels marcs alt-medievals d'organització de l'espai rural, les vil·les i els vilars, per un de nou, la parròquia. Aquesta evolució, a Monells, no està clarament explicitada en els textos de què disposem, però és molt probable que fos així: la parròquia de Monells resseguiria amb força fidelitat els límits de la vil·la del segle IX, tal com ho suggereix l'acta de consagració de l'església veïna de Cruïlles el 1062, el terme parroquial de la qual limitava al nord amb Monells i Corçà i a l'oest amb Sant Sadurní.⁽¹³⁾

A partir del segle XI la parròquia, a Monells i a tot arreu, esdevingué l'escenari essencial de la vida rural (mapa 2). Tot i tothom s'havia de situar, i se situava, en un o en un altre terme parroquial. De totes maneres, els textos són gasius en descriure les relacions quotidianes a l'interior de la parròquia. No és fins després del 1300 que les visites pastorals ens deixen fer una ullada a la comunitat de Monells: el 1306 dos domers regien l'església de Sant Genís, els quals van aconseguir, juntament amb l'«obra» de la parròquia, construir un nou presbiteri a l'església on el 1310 s'hi va traslladar l'altar major. Al costat dels fidels que regien i

(11) Josep M. MARQUÈS, *Cartoral...*, doc. n. 37. Diverses definicions efectuades al segle XIII pels senyors de Monells, en les quals reconeixien al bisbe de Girona tenir per ell una part dels drets sobre el mercat, podrien ser una pervivència dels drets episcopals sobre Monells instaurats al segle X.

(12) Josep M. MARQUÈS, *Cartoral...*, doc. n. 79. Segons Jaume MARQUÈS («Monells (I)», *Revista de Girona*, n. 1970, n. 52, p. 7) a Monells existiria un temple pre-romànic del segle X que hauria durat fins al segle XIII en què hauria estat substituït per un de gòtic. Les evidències arquitectòniques estudiades per Joan BADIA (*L'arquitectura...*, p. 224; *Catalunya Romànica. VIII...*, p. 304), però, no són mai anteriors al segle XI i corresponen completament a l'estil romànic.

(13) ACA, Monacals d'Hisenda, volum 1034, ff. 27-28. Vegeu també: Ramon ORDEIG, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, Vic, Fundació Gallia, 2 volums, 1993, doc. n. 201.

Mapa 2, Monells del segle XI a mig segle XIII

segurament l'«obra» parroquial 1306, però acostar a a través de les visites pastorals ens podem acostar: totes les persones i totes les terres se situaven sempre en relació al terme parroquial.⁽¹⁴⁾

(14) Jaume MARQUÈS («Monells (I)», *Revista de Girona*, n. 52, 1970, p. 8-9) ha assenyalat la troballa dels pergamins que descriuen el trasllat de l'altar els anys 1309-1310. Les primeres visites pastorals a Monells, tant la del 1306 (ADG, *Visites Pastorals*, vol. P-168, lligall l.c., ff. 22v-23r) com les dels anys 1314 (ADG, *Visites Pastorals*, vol. P-1, f. 3r) i 1315 (ADG, *Visites Pastorals*, vol. P-2, ff.6v-7r), contenen molts detalls sobre el funcionament de la parròquia i sobre la moralitat dels comportaments dels clergues i dels feligresos.

EL CASTELL DE MONELLS

La parròquia, malgrat tot, no va ser l'únic factor que explica l'evolució de la societat de Monells. Per exemple, la situació dels delmes de Sant Genís en mans, no pas dels clergues, sinó dels senyors de Monells,⁽¹⁵⁾ no es pot entendre sense tenir en compte un element que entra en joc des de la segona meitat del segle XI: el castell de Monells. En primer lloc, es tracta d'un edifici, situat al cim d'un turó a la riba dreta del Rissec. A les seves immediacions, Ramon Otger hi faria instal·lar l'any 1102 l'antic mercat que se celebrava a Anyells, veïnat de Corçà.⁽¹⁶⁾ A més a més, del "castrum de Monellis" depenia, a imatge i semblança de la parròquia, un terme territorial propi, que un altre cop l'any 1102 apareix esmentat com a afrontació de la senyoria de Sant Sadurní, de la mateixa manera que el castell de Cruïlles (mapa 2).⁽¹⁷⁾

L'existència d'un districte castral significa que des del castell s'exercien un conjunt específic de drets sobre les terres i la població del terme, que, arran de la poca documentació disponible, no podem conèixer amb detall.⁽¹⁸⁾ En canvi, tenim més dades sobre les persones que gaudien d'aquests drets i se'n beneficiaven àmpliament: els senyors del castell de Monells (taula 1). El llinatge senyorial el podria haver iniciat «Raimundus Augerii de Munels», senyor del lloc l'any 1102, que no apareix en cap altre document conegut. A la segona meitat del segle XII Ramon de Monells signà diverses escriptures;⁽¹⁹⁾ del seu fill, Ramon de Palau, hem conservat el seu testament del 1234 en què apareix clarament com a sen-

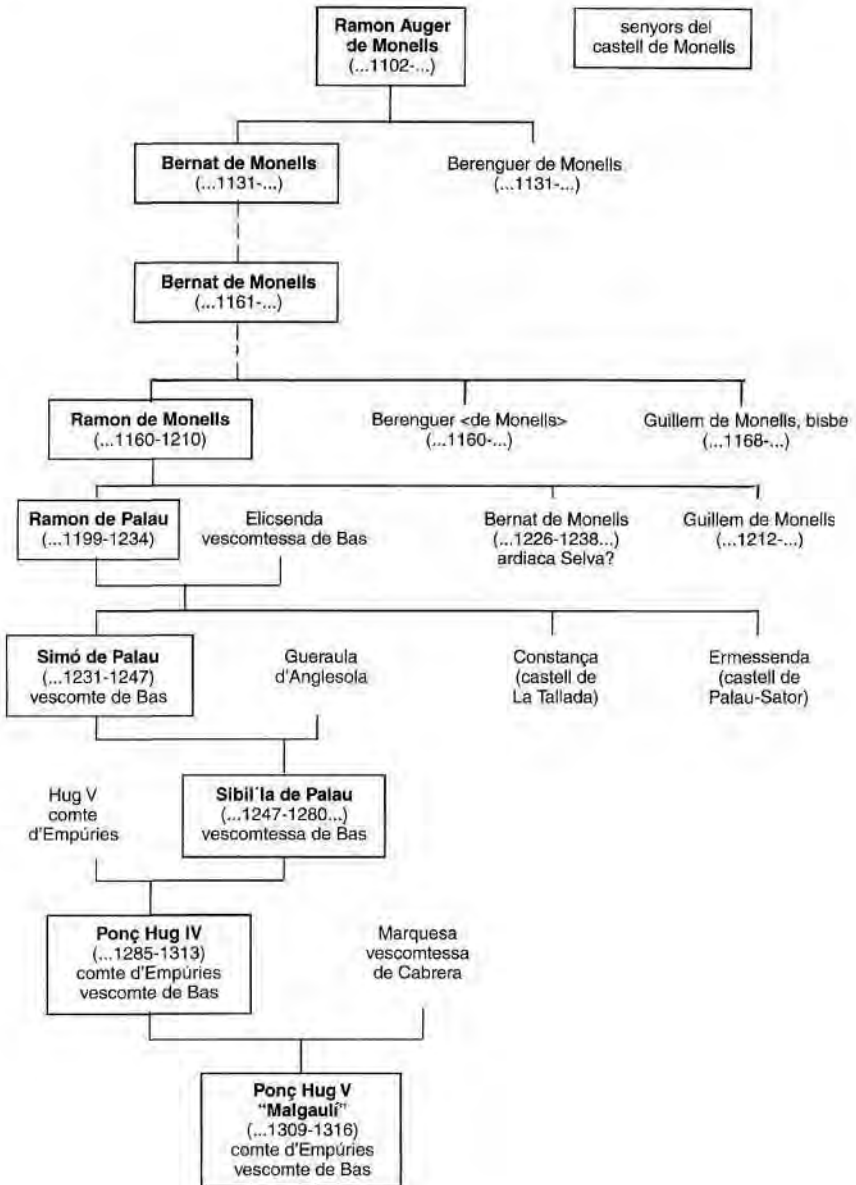
(15) Així ho constaten dos reconeixements de posseir el delme pel bisbe de Girona, efectuats per Ramon de Palau el 1226 (Josep M. MARQUÈS, *Cartoral* ..., doc. n. 415 i 416) i per Sibil·la de Palau el 1280 (Josep M. Marquès, *Cartoral* ..., doc. n. 505).

(16) Aquest important document el transcrivim a l'apèndix. L'estudi de les restes arquitectòniques del castell de Monells, un mur amb espitlleres i una torre rectangular que formava part del recinte emmurallat (Joan BADIA, *L'arquitectura* ..., p. 224-225; Catalunya Romànica. VIII ..., p. 302-304), avalen la hipòtesi de la seva construcció a la segona meitat del segle XI.

(17) Josep M. MARQUÈS, *Pergamins de la Mitra*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 1984, doc. n. 23; i també Josep M. MARQUÈS, «La senyoria eclesiàstica de Sant Sadurní de l'Heura, fins al 1319», *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, n. 3, 1984, p. 71-106, doc. n. 9.

(18) Podria molt ben ser que els arxius dels Medinaceli continguessin textos referents a aquesta qüestió, ja que Monells era la seu d'un important domini dels comtes d'Empúries: la batllia de Monells aplegava els seus drets a Monells, Sant Sadurní, Madremanya, Santa Pellaia, Sant Cebrià de Lledó, Romanyà i Bell-lloc (Antonio SÁNCHEZ GONZÁLEZ, *El archivo condal*..., p. 22-23).

(19) Ramon de Monells apareix els anys 1160 (Josep M. MARQUÈS, *Cartoral* ..., doc. n. 304), 1180 (Josep M. MARQUÈS, *Cartoral* ..., doc. n. 339), 1199 (Josep M. MARQUÈS, *Pergamins*..., doc. n. 68) i 1210 (Josep M. MARQUÈS, *Pergamins* ..., doc. n. 90).

Taula 1. Els senyors de Monells (segles XII i XIII).

yor de Monells, al mateix temps que, gràcies a la seva esposa Eldiarda, s'havia convertit en vescomte de Bas.⁽²⁰⁾ Simó de Palau, casat amb Gue-raula d'Anglesola el 1231, va disposar del vescomtat i del castell de Monells fins a la seva mort el 1247, en què ho va traspassar a la seva filla Sibil·la. Aquesta va afegir als seus títols de vescomtessa de Bas i senyora de Monells el de comtessa d'Empúries, en casar-se amb el comte Hug. Des de llavors, el castell de Monells ha estat en mans de les successives famílies comtals.⁽²¹⁾

Una de les dependències del castell era la capella de Sant Jaume, fundada el 1234 per Ramon de Palau i servida, almenys l'any 1306, per dos clergues beneficiats. Aquí era on els senyors de Monells assistien a missa i rebien els sagraments, de tal manera que s'escapaven de l'enquadrament religiós que suposava la parròquia.⁽²²⁾ Aquest fet simbòlic marcava amb una clara rotunditat per on passava la principal divisòria a l'interior de la societat de Monells als segles XII i XIII, la que separava els senyors i els vassalls. Les relacions entre els uns i els altres, que constitueixen l'essència del sistema feudal, eren fortes i constants en l'època que estudiem, però també anaven pràcticament sempre en sentit contrari. Els interessos d'uns, pagesos i treballadors, s'oposaven radicalment als dels altres, rendistes i explotadors. Però, més enllà d'aquest enfrontament continu, els senyors i els vassalls podien posar-se d'acord en algunes mesures que els podien beneficiar a tots. La creació, la defensa i la protecció d'un mercat podia ser una d'aquestes ocasions, perquè a la vegada que afavoria el dinamisme econòmic d'una àrea rural, aportava més rendes als senyors que el controlaven.

(20) Ramon de Palau és esmentat amb el seu pare el 1199 (Josep M. MARQUÈS, *Pergamins ...*, doc. n. 68) i sol els anys 1226 (Josep M. MARQUÈS, *Cartoral ...*, doc. n. 415 i 416) i 1234 (Josep M. MARQUÈS, *Pergamins ...*, doc. n. 155). En relació al vescomtat de Bas, cal dir que els vescomtes originaris de Bas van establir-se a Sardenya, com a prínceps d'Arborea, el segle XII i van continuar governant el vescomtat a través de procuradors, fins que el 1221 van cedir-lo definitivament a Eldiarda muller de Ramon de Palau (Santiago SOBREQUÈS, *Els barons de Catalunya*, Barcelona, Editorial Vicens Vives, 1961, p. 100).

(21) La història familiar dels senyors de Monells, entroncats amb les principals famílies comtals i vescomtals de les terres gironines, està ben recollida a: Santiago Sobrequès, *Els barons ...*, p. 83-95; vegeu també: Jaume MARQUÈS, «Monells (II)», *Revista de Girona*, n. 53, 1970, p. 11-14; i *Els castells catalans ...*, p. 675-681.

(22) Jaume MARQUÈS («Monells (I)», *Revista de Girona*, n. 52, 1970, p. 11-12) ja assenyalava l'existència de la capella del castell, que va ser beneficiada notablement pel testament de Ramon de Palau el 1234 (Josep M. MARQUÈS, *Pergamins ...*, doc. n. 155). El text de la visita pastoral del 1306 acusa els beneficiats de la capella de no celebrar-hi decentment la missa; a més s'esmenta el fet que «presenta ibi clericos dominus dicti castri», que el senyor del castell presenta al bisbe els clergues de la capella (ADG, Visites Pastorals, P-168, lligall l.c., ff. 22v-23r).

EL MERCAT DE MONELLS

El protagonisme dels senyors de Monells en la direcció del mercat local és evident: Ramon Otger acorda amb el comte de Barcelona el trasllat del mercat d'Anyells al costat mateix de la fortalesa senyorial (document 1). És possible que la importància de les transaccions ramaderes que s'hi celebraven hagués donat nom al lloc d'Anyells, que apareix documentat com una vil·la al segle XI i que més endavant esdevingué un veïnat de Corçà.⁽²³⁾ La importància del mercat rural d'Anyells, que funcionà durnat el segle XI i potser abans, ha quedat testimoniada sobretot per la utilització de les mesures del lloc, preses com a mesura de referència de molts pagaments durant tota l'edat mitjana.⁽²⁴⁾ A més, aquest mercat va intervenir directament en l'estructuració del territori medieval d'aquesta part del Baix Empordà, ja que diversos camins del segle XI es dirigien a Anyells: una "strada" documentada el 1061 a Sant Sadurní i la "via mercaderia" que passava per davant del monestir de Sant Miquel de Cruïlles el 1062 i que conduiria cap a Anyells.⁽²⁵⁾

Al segle XII Monells, per on passaria també aquesta via mercadera, va beneficiar-se del dinamisme econòmic derivat del mercat. Monells va esdevenir un punt clau en el comerç del Baix Empordà i d'altres comarques gironines en les quals l'ús de les mesures de Monells eren corrents.⁽²⁶⁾ Alguns autors han considerat fins i tot que la "mitgera" del mercat de Monells, per una constitució de pau i treva de Jaume I del 1234, esdevingué el patró de les mesures de cereals a les terres gironines. La realitat no fou exactament així: es tractava d'una iniciativa reial per tal de fixar els preus de l'ordi i del forment al bisbat de Girona, que prenia com a mesures de referència les de Girona i Monells.⁽²⁷⁾ Més enllà de la difusió de la mitgera

(23) Josep BALARI i JOVANY (*Orígenes ...*, p. 649) i Joan VILÀ i VALENTÍ («Vida rural ...», p. 49) consideraven que el nom d'*Agnels* del mercat assenyalava el seu caràcter ramader. Una altra opinió és la que forjà Josep PELLA i FORGAS (*Historia ...*, p. 551) que ja identificava, segurament per la seva millor coneixença del territori empordanès, Anyells amb un veïnat de Corçà.

(24) Antoni SIMON («Pesos i mesures de l'Empordà en el segle XVI», dins *Jornades d'Història de l'Empordà. Homenatge a J. Pella i Forgas*, Girona, Patronat Francesc Eiximenis, 1987, p. 199) constata la vigència al segle XVI de les mesures d'Anyells, de les quals es calcula l'equivalència amb les mesures de Barcelona.

(25) Joan VILÀ i VALENTÍ («Vida rural ...», p. 53-58) ha destacat l'existència d'aquestes vies mercaderes com un dels impactes dels mercats sobre el poblament. La "strada que pergit ad Agnels" des de Sant Sadurní es troba a Josep M. MARQUÈS, *Pergamins ...*, doc. n. 12 i a Josep M. MARQUÈS, «La senyoria ...», doc. n. 3; la "via mercaderia" del 1062 es troba a Ramon ORDEIG, *Les dotaties ...*, doc. n. 201.

(26) A inicis del segle XIV encara s'empraven les mesures de Monells a llocs com Sant Andreu Salou, al Gironès, i Ravós del Terri al Pla de l'Estany.

(27) Pere de MARCA, *Marca Hispanica sive Limes Hispanicus*, París, 1688, apèndix 513, capítol 15.

de Monells, el més important del mercat era la presència, segurament notable, de venedors de roba, corretgers, sabaters i tota mena de “mercers” o mercaders.⁽²⁸⁾ La concentració d’oficis i d’activitat comercial a Monells encara s’incrementava més els dies en què tenia lloc, pels volts de Sant Miquel, la fira anual de Monells, que es degué començar a celebrar cap al final del segle XIII o a l’inici del XIV; poc després, vers el 1335, el rei encara va concedir una altra fira pel mes de maig.⁽²⁹⁾

Malgrat l’èxit del mercat als segles XII i XIII, qualsevol pot adonar-se de la seva manca de continuïtat als segles posteriors i de la seva pèrdua d’importància en relació al dinamisme creixent del mercat proper de La Bisbal.⁽³⁰⁾ L’explicació de la decadència de Monells no ha de perdre de vista els orígens més polítics que econòmics del mercat, perquè el fet de ser fundat i patrocinat per uns senyors determinats va lligar absolutament la seva sort a la rellevància política del llinatge.⁽³¹⁾ En aquest sentit, les disputes de finals del segle XIII entre els comtes d’Empúries i senyors de Monells amb els comtes de Barcelona i els bisbes de Girona, disputes cada cop més fortes i violentes, van tenir conseqüències fatals sobre el mercat de Monells. La vila va ser embargada pel rei el 1301-1302 per tal que els comtes empordanesos paguessin malifetes anteriors i, encara més greu, va ser atacada el 1311,⁽³²⁾ de tal manera que el mercat en degué patir molt. Al mateix temps, l’activitat econòmica de La Bisbal, on el bisbe establí la seva principal administració en terres baix-empordaneses, va anar creixent clarament durant al segle XIII, gràcies sobretot a l’activa comunitat jueva local. La concessió del privilegi reial de mercat per a la

(28) Els anys 1284-1285, en un protocol antic del notari Guillem Redorta de La Bisbal llegit per Josep PELLA i FORGAS (*Historia ...*, p. 551), es va vendre la lleuda del mercat de Monells, en la qual hi figuren el que pagaven els diversos artesans i comerciants del lloc.

(29) Jaume MARQUÈS, «Monells (V)», *Revista de Girona*, n. 56, 1971, p. 28-29.

(30) Per exemple, Josep PLA («Reflexions sobre l’Empordà», dins *El meu país, Obra Completa*, volum 7, Barcelona, Destino, 1968, p. 120) ha descrit amb claredat aquesta evolució: “Des del segle XII, tingueren molta anomenada, a tot l’espai meridional de la comarca, els mercats setmanals que se celebraren a Monells. La mesura de grans de Monells, establerta pel rei Jaume, fou tinguda com a patró de les similars en tot el bisbat de Girona. Més tard, el mercat de Monells decaigué i s’imposà el de La Bisbal. El privilegi de la celebració d’un mercat en aquesta població -cada divendres- fou atorgat per Jaume II, el 1322”.

(31) Una mostra del poder dels senyors de Monells sobre el mercat ens el proporciona la donació efectuada per Ramon de Monells el 1178, a l’altar de Santa Maria de l’església de Sant Miquel de Cruïlles, d’uns diners procedents de la lleuda del mercat (ADM, lligall 37, pergami n. 5083; transcrit per Lluís TO FIGUERAS, *Les estructures...*, p. 217-218).

(32) La descripció dels conflictes entre els comtes d’Empúries i la casa de Barcelona a finals del segle XIII i a inicis del XIV es pot resseguir bé gràcies, sobretot, a Josep PELLA i FORGAS (*Historia ...*, p. 514-517), Jaume MARQUÈS («Monells (II)», *Revista de Girona*, n. 53, 1970, p. 13-14) i els autors d’*Els castells catalans* (vol. 2, p. 675-681) han completat el panorama dels enfrontaments.

Bisbal l'any 1323 va significar el pas definitiu de la primacia econòmica de la comarca a l'actual capital baix-empordanesa.⁽³³⁾

LA VILA DE MONELLS

La pèrdua d'influència del mercat al segle XIII a favor de La Bisbal, afegint-lo a la poca accessibilitat dels arxius referents a Monells, explica força el relatiu oblit i desinterès dels historiadors per la localitat. Certament, en l'actualitat ens pot ser molt difícil intentar copsar les influències del mercat de Monells sobre l'estructuració territorial del Baix Empordà als segles XII i XIII, però, en canvi, no podem silenciar l'enorme impacte del mercat sobre el seu entorn immediat. El creixement de la vila de Monells en les formes en què s'ha realitzat no es podria entendre sense la presència del mercat.

Els documents de què disposem, però, no es permeten anar més lluny d'aquesta simple i evident constatació. No obstant, els investigadors podem tenir, de tant en tant, la fortuna de localitzar algun document excepcional, oblidat enmig dels rics arxius catalans. Aquest ha estat el cas d'un pergami de la Biblioteca de Catalunya (BC, Arxiu, pergami n. 1641) que no està datat, però que podem situar aproximadament, pel contingut i per l'estil en què està redactat, als inicis del segle XIII.⁽³⁴⁾ El document, que podríem anomenar "capbreu" tot i que no es pot comparar amb els rics i complets capbreus notariais del segle XIV endavant, recull els censos i pagaments que devia obtenir el senyor de Monells de les cases de la vila i de les terres, principalment horts, que envoltaven el nucli urbà. D'aquesta manera, tot i la migradesa de les informacions, ja ens podem imaginar una mica com estava constituït el poble de Monells al segle XIII, en un moment de màxima activitat econòmica entorn del mercat medieval.

El capbreu, en primer lloc, recull un important conjunt d'edificis, vuitanta en total, situats pràcticament tots en el nucli de Monells (taula 2). La majoria (53) reben el nom de "cases" en plural, mentre que uns quants (12) són descrits com a "casa" en singular, uns pocs (5) com a "casal" i

(33) Josep M. MARQUÈS, *Pergamins ...*, doc. n. 883. Christian Guilleré («L'activitat de les comunitats jueves de Torroella de Montgrí i La Bisbal a la primera meitat del segle XIV», dins *Jornades d'Història de l'Empordà. Homenatge a J. Pella i Forgas*, Girona, Patronat Francesc Eiximenis, 1987, p. 145-149) i Josep M. MARQUÈS («El govern episcopal de La Bisbal», *Estudis del Baix Empordà*, n. 14, 1994, p. 137-149) han destacat, respectivament, el dinamisme de la comunitat jueva i el pes de l'administració episcopal a La Bisbal.

(34) Tenim un altre element de datació: un document del 1220, procedent del fons dels comtes d'Empúries (ADM, lligall 37, pergami n. 5100) i transcrit per Lluís TO FIGUERAS (*Les estructures ...*, p. 221-222), recull el nom de dues persones que també apareixen en el document de la Biblioteca de Catalunya: Magister Espelei i Johannes de Orto; a més l'atorgant de l'establiment, Arnaldus de Sancti Michaelis, també figura en una anotació sobreposada al text original.

TOPÒNIMS	EDIFICIS					PECES DE TERRA							
	cases	casa	casa i cortal	casal	obrador mas	clos	hort	feixa	farraginal	vinya		altres	
Porta Aquària	1	1										2	
Era		2										2	
Mercadal	8	1										9	
Vila Nova	3		1	2			1					7	
Barri	3						1					4	
Cellera	2											2	
Forn	1											1	
Taverneria	1											1	
Rússia	1	2										3	
Bruguerol					1							1	
Olivera					1							1	
Guerau					1							1	
Rovira	1				1							2	
Pou	1				1							2	
Pontiró del Moll							1					1	
Font							4					4	
Hort del Castell						1				1		2	
Costa					1							1	
Vinya del Castell							14					14	
Colomer							1		1			2	
Farraginal							1	2				3	
sense localitzar	31	6		3	3		16		1		2*	62	
	53	12	1	5	5	4	1	39	2	2	1	2	127

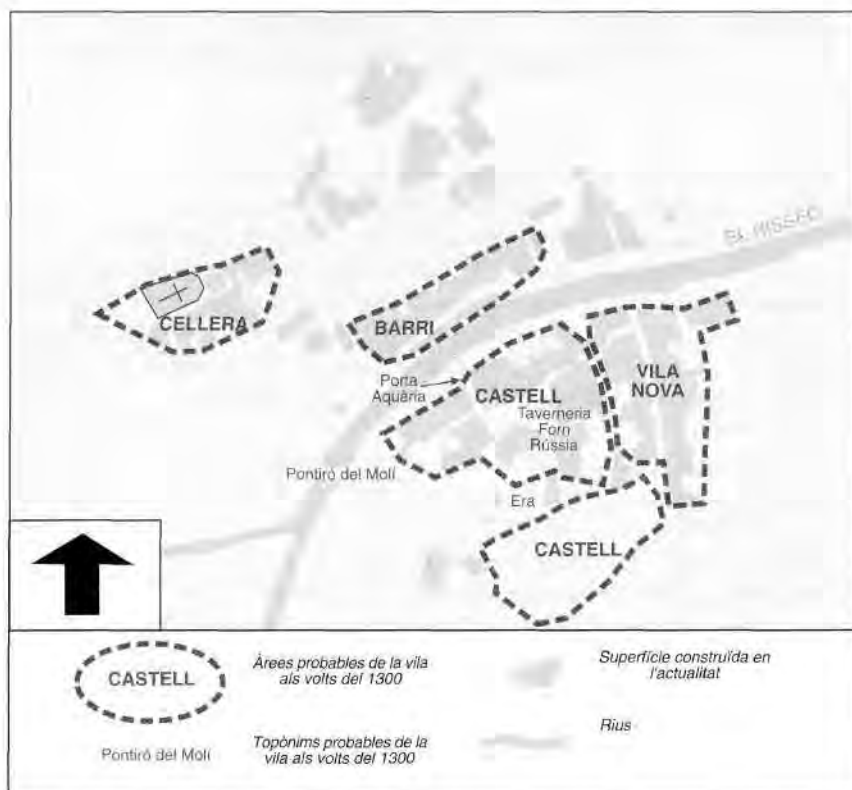
*. Una persona paga un cens per una "magistria" i una altra per un "aligimento de orto" (un establiment d'un hort?).

Taula 2. Els béns capbrevats de Monells (1200 ca.)

en una ocasió com a "casa i cortal". És difícil saber a què corresponien exactament aquests edificis, però el més probable és que es tractés de petites construccions, potser d'una sola habitació, que podrien estar agrupades entre elles, formant les "cases", i també unides a patis o "cortals". Hem de destacar l'existència de cinc "obradors", és a dir, de petits edificis on devien tenir lloc alguna de les activitats comercials o artesanals directament vinculades al mercat de la població. Finalment, cal esmentar els quatre masos (Bruguerol, Olivera, Guerau, Costa) que estarien situats fora del nucli de Monells, però en indrets propers.

En el text també hi apareixen nombroses peces de terra (45) que es trobaven en l'entorn immediat de la vila. Les terres, a part d'un clos, de dues feixes, de dos farraginals i d'una vinya, eren principalment horts (39), que no solen trobar-se massa lluny de la residència dels seus propietaris. Uns quants d'ells, fins i tot, es podrien situar a l'interior mateix del nucli urbà, la majoria sembla concentrar-se als llocs dits la Font (de la qual en podien obtenir l'aigua per regar) i la Vinya del Castell (situada segurament vora el recinte del castell).

Només la meitat de les cases i de les terres recollides en el document contenen referències toponímiques, però tot i el seu interès, no ens permeten reconstruir la topografia exacta de la vila de Monells en aquesta

Mapa 3. La Vila de Monells als volts de 1200

època. L'únic que podem intentar és identificar algunes de les àrees de la vila (mapa 3). El "Mercadal", per exemple, seria l'espai format al voltant de la gran plaça en què se celebrava el mercat setmanal des del 1102. A l'est del Mercadal s'hi trobaria la "Vila Nova", fruit potser d'una expansió urbanística del nucli del mercat al llarg del camí que anava cap a Cruïlles. A l'altre banda del Rissec hi hauria la "Cellera" formada al voltant de l'església parroquial de Sant Genís, i potser, tot i que només és una hipòtesi, el "Barri". Aquestes serien les grans àrees que formaven el nucli de Monells al segle XIII, a banda de tot l'espai ocupat pel castell, al turó situat al sud de la població. A més a més, hi haurien indrets concrets amb nom propi: la "Porta Aquària" podria ser la porta del recinte emmurallat del Mercadal que donava al Rissec; el "Pontiró del Molí" es trobaria en un algun punt a tocar del Rissec; segurament el "Forn", la "Taverneria" i algun indret anomenat "Rússia" es trobaven al Mercadal, que devia ser l'àrea més

poblada de Monells; finalment l'“Era” podria trobar-se en un indret proper al castell.

A més d'oferir-nos una panoràmica general de la constitució del nucli de Monells, el pergami de la Biblioteca de Catalunya recull els noms de les persones que l'habitaven i que havien de satisfer al senyor del castell i als seus agents, el “batlle del mercat” per exemple, uns petits pagaments en diners, gallines o capons per les seves cases i horts. En total apareixen 86 noms d'homes i de dones en el text original i 53 més en anotacions marginals fetes per un escribà posterior. La quantitat de persones és realment imponent: de les 86 persones inicials, n'hi ha 18 agrupades en 7 famílies (quatre matrimonis, dos grups de mare i filla i de pare i fill i un grup de quatre germanes), la qual cosa vol dir que encara existirien 68 famílies més de les quals només en coneixem el seu cap. En total, 75 famílies a Monells a la primera meitat del segle XIII.⁽³⁵⁾

Més enllà de la important xifra de població, és interessant fixar-se també en els cognoms dels habitants de la vila, en un moment en què tot just es començaven a fixar i, per tant, reflectien molt nítidament el seu origen. Dels 139 noms de persones que conté el text, en deixem a part 34 (el 23,76%) el cognom de les quals no consta o no es llegeix bé. De la resta, n'hi ha una part important (27, el 18,88%) el cognom de les quals s'ha format a partir d'un antropònim, o sia, d'un nom de persona: per exemple, Gilabert, Arnau, Bartomeu, Gil, etc. El grup més nombrós el formen les persones que duen un nom de lloc com a cognom, ja sigui el nom d'una localitat més o menys propera a Monells, com Cassà, Osona, Camós, Sant Climent, Sant Miquel, Llaneres, Sant Cebrià o La Bisbal (19 individus, el 13,28% sobre el total) o el nom d'un indret probablement a l'interior del terme de Monells, com Bruguerol, Hort, Era, Campmajor, Costa, Mercadal, Vila, Vall o Vilar (44 casos, el 30,79%). Hem deixat pel final el grup segurament més interessant, el que està format per les persones el cognom de les quals reflecteix alguna activitat artesanal que es podia dur a terme en el nucli de Monells: en total són 19 persones (el 13,28%) amb cognoms com Teixidora, Ferrer, Obrador, Pedrer, Bordoner, Cisteller, Forner, Comte, Mercader o Pellisser.⁽³⁶⁾

(35) Prop de 100 persones, caps de família, residirien a La Bisbal vers el 1200 (Josep M. MARQUÈS, *Cartoral ...*, doc. n. 374), i a Sant Sadurní vers el 1218, a més de la gent que vivia en masos, hi podria haver 67 persones residents a la vila (Josep M. MARQUÈS, *Pergamins ...*, doc. n. 546; aquest text no està datat però es pot relacionar amb els plets i disputes entre els senyors de Sant Sadurní els anys 1218 i 1225).

(36) En la llista de persones de La Bisbal dels volts del 1200, només 3 (el 3%) tenien cognoms d'oficis (Josep M. MARQUÈS, *Cartoral ...*, doc. n. 374). En canvi, a Sant Sadurní en tenim més: 10 sobre 67 (el 15%) dels habitants duen cognoms formats a partir d'un ofici (Josep M. MARQUÈS, *Pergamins ...*, doc. n. 546).

CONCLUSIONS

En resum, Monells es va convertir en el transcurs dels segles XII i XIII en un important centre econòmic a la comarca del Baix-Empordà.⁽³⁷⁾ El mercat que s'hi celebrava, certament, va ser el motor de l'economia del lloc però també es va convertir en l'eix vertebrador del creixement urbanístic de la població, especialment a la riba dreta del Rissec, on hi hauria el "Mercadal" i la "Vila Nova". A l'altre costat del riu, ni la "Cellera" ni el "Barri" haurien aconseguit reunir un conjunt tant important de població.

Evidentment, els senyors de Monells haurien tingut molt a veure amb el dinamisme del lloc, però a hores d'ara és impossible fer-ne una valoració completa. El pergamí de la Biblioteca de Catalunya conté, naturalment, dades sobre l'organització de la senyoria a Monells, però només es refereixen a les prestacions que els homes del lloc havien de satisfer als senyors per les seves cases i horts, sempre en gallines, en capons o en diners, fet que era general als segles medievals. És interessant, no obstant, la menció al "batlle del mercat" que seria l'agent senyorial encarregat de controlar i supervisar el funcionament del mercat.

La troballa d'aquest text ha resultat ser, doncs, un valuós i trascendental testimoni del dinamisme econòmic i demogràfic de Monells, un petit nucli rural amb una clara i antiga vocació mercantil. A més, permet fer un balanç dels resultats aconseguits al cap d'un segle o una mica més de funcionament del mercat que s'instal·là en el lloc l'any 1102. La història posterior de Monells, a partir de la meitat del segle XIII, no ha estat tan brillant ni dinàmica: el mercat i el lloc van perdre, no pas sense conflictes, la seva preponderància en l'economia baix-empordanesa. Però això ja és tot una altra història.

(37) La presència d'un hospital a l'esquerra del Rissec, amb una capella dedicada a Sant Antoni, i d'un establiment franciscà, entre la plaça major i el castell (Jaume MARQUÈS, «Monells (I)», *Revista de Girona*, n. 52, 1970, p. 11-12), testimonia la importància de Monells al segle XIII.

APÈNDIXS

DOCUMENT núm. 1

1102, febrer, 8

Ramon Berenguer III, comte de Barcelona, i Ramon Otger de Monells convenen traslladar el mercat que se celebrava a Anyells, que havien posseït els antecessors de Ramon Otger, al costat del castell de Monells.

A. Original: ADM, lligall 37, pergami n. 5071.

B. Còpia del 1192: ACA, Cancelleria, Ramon Berenguer III, pergami n. 76.

a. Transcripció d'A.: Lluís To Figueras, *L'evolució de les estructures familiars en els comtats de Girona, Besalú, Empúries-Peralada i Rosselló (segles X – principis XIII)*, tesi doctoral, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1988, pp. 210-211.

[ex B.]

Hec est conueniencia facta inter dominum Raimundum Barchinonensem comitem necnon et Gerundensem, et Raimundum Augerii de Munels, de mutacione ipsius mercat de Agnells quem prefatus comes mutat de ipso loco in quo solitus erat haberi ad castrum predicti Raimundi de Munels. Unde conuenit ipse Raimundus Augerii prefato comiti ut in eadem auctoritate et conueniencia habeat predictum mercat per prephatum comitem et [per] posteritatem ipsius comitis in iamdicto castro de Munels ipse et posteritas eius in qua videlicet auctoritate et conueniencia antecessores iamdicti Raimundi habuerunt ipsium mercat per antecessores ipsius comitis in loco quo prius erat cognominato Agnells. Conuenit namque iamdictus comes prefato Raimundo et posteritati sue ut si aliquid incomodum eis accidit ex iamdicta mutacione aut aliud mercat fuerit [factum] ad destructionem aut detrimentum aut ad mutacionem iamdicti mercat de Munels in comitatu Gerundensi siue Impuritanensi, ipse [comes] sit prefato Raimundo sueque posteritati fidelis inde adiutor in omnibus per fidem sine engan.

Facta conueniencia .VI. idus februarii, anno .XLIII. regni regis Philipi, in presencia Poncii vicecomitis et Bernardi comitis Bisullunensis.

S+ Raimundi comes, qui hanc conueniencia [firmaui] et firmarique rogau. Sig+num Durchie. Sig+num Petri Bernardi. Sig+num Guillelmi Gaucfredi. [Sig+num Raimundi Ermengaudi].

+ Raimundus [leuita, qui] hoc rogatus scripsi die et anno quo supra.

Arnaldus subdiachonus qui hoc, anno Domini .M.C.XC.II. et .III. idus decembris, fideliter translataui cum literis emendatis in 'XIIa' linea ubi dicitur «ad mutacionem».

Sig+num Berengarii Strucii. Sig+num Renalli maioris. Sig+num Renalli filii eius. Sig+num Petri Ermengaudi, qui hoc translatum fideliter factum uidi et audiui et inde testes existimus.

SSS. Ermengaudus presbiter et publicus scriptor Gerunde subscribo.

DOCUMENT núm. 2

1200 ca.

Capbreu de les cases i horts del poble i de la parròquia de Monells, fet redactar probablement pel senyor del lloc, del qual en desconeixem el nom.

A. Original: BC, Arxiu, perg. n. 1641.

[ex A. El text que figura a les notes correspon a noms sobreescrits al text original. En canvi, transcrivim en cursiva els afegits al text original]

[E...tum in predicta] uilla et parrochia de Monellis.

B. de Brugerol donat pro censu .X. denarios pro manso de Brug[erol] et pro domibus de Russia .I. par caponem et .I. migeriam cibarie.

Johanne de Orto .I. campo pro domo Russie et .I. par gallinarum per ipsum clausum qui est super ortum castrī apud meridie, et .VI. solidos per sucarradura, et .I. eschenam porchi baiulo mercati de precio .VIII. denarios.

Monels de Area⁽¹⁾ .XII. denarios pro manso de Costa pro censu, et propter ortum de ipsa Fonte .I. par caponum, et per ipsam domum de ipsa Porta Aquaria .I. par caponum.

B. de Area .I. par gallinarum per domum de Area, et per ortum columbarii T gallinam, et per ortum uinee .I. par caponum.

Raimundus de Costa .XII. denarios per domum de Area.

Berengaria Texidrice⁽²⁾ .I. par gallinarum per ortum, et inter Bars et Marie et Ermessende sorores eius donanant pro censu .XII. denarios per domos, et per medium ortallem .I. gallinam.

B. de Operatorio .XII. denarios pro domibus que ibidem sunt, et .I. gallinam per ortallem, et per domos Mercatale .XVIII. denarios et per fexam ferragenalli .I. par gallinarum, et per ortum uinee .I. par caponum.

B. de Pals .XII. denarios et .I. par caponum per domos, et per ortum de Uila Noua, et per domum de Mercatale .VI. denarios.

[B.] Ferrarius .XII. denarios per domos⁽³⁾ de Uila Noua, et per ortum .I. par caponum, et per domos de Barri⁽⁴⁾ .I. par caponum.

Guillelmi de [Costa] .XV. denarios per ipsum ortal⁽⁵⁾ qui est iuxta domos B. Ferrarii predicti, et per domos Mercatale .XVI. denarios.

Guillelmi Textoris⁽⁶⁾ .XII. denarios per ipsam domum cum cortallo de Uila Noua.

Carbonus de Mercatale⁽⁷⁾ .XII. denarios per domos de Uila Noua, et per ortum subtus uinea .I. par caponum, et per domos Mercatale .XII. denarios, et de illo casali que est iuxta [domum] predicti Carboni de Uila .XII. denarios, et illo casali de Uila Noua quod fuit Bernardi de Costa⁽⁸⁾ quod est iuxta uallum .XII. denarios, et de domibus Mercatale que fuerunt Petri Guilaberti .XVIII. denarios, et pro tercio illius operatorii quod habebat cum Raimundo de Rozis .III. denarios, et per ortos iuxta uineam castrī .II. paria caponum, et pro illo orto et domibus que fuerunt Raimunde Bone Filie .I. agnum, qui predicti orti et domus fuerunt dicti Petri Guilaberti.

Guillelmi Guilaberti⁽⁹⁾ .XI. denarios pro domibus Mercatale, et .II. par gallinarum pro illo orto qui fuit Berengarie de Ualle, et .I. par caponum pro orto qui fuit Guillelmi Comitis.

Petrus de Rozis .XVII. denarios pro domibus, et .VIII. denarios pro operatorio, et .II. par caponum pro ortos que fuerunt Egidii subtus u[ineam] ...], et pro alio [orto] qui est iuxta ortum Carboni de Mercatale .I. par caponum, de domibus⁽¹⁰⁾ que fuerunt Martini Merzer .XV. denarios, et per ortum de ipsa Fonte .I. par caponum.

Adaladis Ruseiona⁽¹¹⁾ pro domibus .XVI. denarios, et .III. paria caponum pro .III. ortibus que sunt sup[er] u[ineam] castrī.

Guillelmus Arnallus .I. par caponum per ipsam fexam ferragenalli.

Poncus Barduner⁽¹²⁾ per domos .VI. denarios et pro orto de Fonte⁽¹³⁾ .I. par gallinarum, et alium par gallinarum pro orto de uinea castrī.

(1) Berengarius de Cammaior

(2) mater fuit de na Burgeolla

(3) Arnaldus Gimera

(4) Johannes ...

(5) Petrus Cisteler

(6) Petrus ...neta

(7) Guillelmus Forner

(8) Raimundi de Puïol

(9) Arnaldus Gimera

(10) ... de Casis

(11) Ferrarius de Morerio

(12) Guillelmus de Sora

(13) Guillelmus de Sora

- B. de Caciaco⁽¹⁴⁾ per domos .X. denarios, et pro orto .I. par caponum.
 B. de Campo Maiore pro domibus⁽¹⁵⁾ .VIII. denarios.
 Ermengardis⁽¹⁶⁾ de Riparia per domos .I. par caponum, et Maria filia sua pro illa noua domo⁽¹⁷⁾ .VI. denarios.
 B. Bartolomeus⁽¹⁸⁾ .XII. denarios pro domibus Mercatale, et pro illis domibus de cellaria [... cib]arie et .I. par caponum, et pro orto .I. par caponum, et pro magistria quam habet de reficere et aptare [...] .II. par caponum.
 B. Egidius⁽¹⁹⁾ .II. solidos .IIII. denarios pro domibus, et .IIII. solidos pro manso Geralli, et pro ferr[age]nalle ubi est columbarium .XVIII. denarios.
 Petrus de Brugerol⁽²⁰⁾ .VIII. denarios pro domibus, et .I. par caponum pro orto de uinea.
 Guillelmus de Brugerol⁽²¹⁾ .VIII. denarios pro domibus que fuerunt Petri de Ausona⁽²²⁾, et .XII. denarios pro domibus tabernerie.
 Marie Perpeniana⁽²³⁾ et Bernardus .III. denarios pro illa alia domo qui fuit Petri de Ausona.
 Guillelmus Pelliparii pro domibus .VIII. denarios.
 Ricendis⁽²⁴⁾ .XII. denarios pro domibus qui sunt iusta domos Guillelmi de Podio, et pro domibus de Barri⁽²⁵⁾ .I. migeriam cibarie, et pro domibus de Cellaria .I. par caponum.
 Magister Espeleus [], de domibus que fuerunt Johannis de Paradiso [].
 Raimundus Guifredus et uxo[r] sua ...rda ... domib[us] Mercatale.
 Gerunda⁽²⁶⁾ que fuit filia B. Jordana .XII. denarios pro domibus.
 Benedictus et filius suus Gaufredus .VI. denarios pro domibus.
 Johannes de Barri .VI. denarios pro domibus similiter, et .I. gallinam pro orto de uinea.
 Petrus de Sancto Clemente .VIII. denarios pro domibus Mercatale, et pro manso de Oliuaria .XVI. denarios [et .III. caseos et .XII. oua et .I. jornale ad aream, et alium ad podadam, et alium ad uindimandum].
 Dominica⁽²⁷⁾ .X. denarios pro domibus, et .I. par caponum pro orto de ferragenalle.
 B. de Costa .XI. denarios pro domibus.
 B. de Lemena [et uxor sua Maria] .XIII. denarios pro domibus.
 Perpinianus .XIII. denarios pro domibus, et .I. par caponum pro orto de uinea.
 Maria de Ferrarias .XI. denarios pro domibus.
 Raimundus de Uallefrigida⁽²⁸⁾ [...] denarios pro domibus iuxta Ruiram, et pro operatorio quod est ibi .VII. denarios et pro domibus⁽²⁹⁾ de Puteo .VIII. denarios, et pro orto de uinea .I. par caponum.
 Petrus de Operatorio .VII. denarios pro domibus.
 Maria Jenesia .VIII. denarios pro operatoris, et pro orto .I. par gallinarum.
 Guillelmus de Laneris [.XII. denarios].
 Guillelmus de Brugerol [.XII. denarios].
 B. Quadrera⁽³⁰⁾ .XII. denarios pro domibus, et pro orto .I. par caponum, et pro domo de Russia .I. capon.

(14) Guillelmus de Brugerollo et Petronum

(15) furnum ...

(16) ...nera

(17) B. Bardoner

(18) Arnaldus de Orto

(19) Guillelmus Trepatus pro suis domibus

(20) Bernardus Comes

(21) Bernardus Comes

(22) Bernardus Solerii

(23) Bernardus Camos

(24) Raimundus de Uillario et sunt apud januam

(25) Dulcia de Uallefrigida

(26) Gensana

(27) Arnaldus de Sancto Michaeli

(28) Raimundus Cassan

(29) Ferrarius Miceler

(30) Martin Raedor

Ferraria uxor B. Sifredi .XII. denarios, et pro orto qui fuit Guillelmi Comitis .I. par caponum:
 Adaladis Carbonella⁽³¹⁾ .I. par caponum pro orto de uinea.
 Faluam⁽³²⁾ .I. par caponum pro orto uinee.
 Guillelmus Senaia .I. par caponum pro orto de uinea qui fuit B. de Costa.
 Guillelmus de ipsas Lenes de Mata .I. migeriam cibarie⁽³³⁾ pro domibus Porte Aquarie.
 Arnaldus Espreneu .I. gallinam pro domibus ubi stad.
 B. Ferrarius de Miars .XII. denarios pro domibus de Barri.
 Petrus Burd de BrugeroI .I. caponem pro .I. orto de Fonte.
 Poncius de Ualle Frigida .II. par caponum, et .III. gallinas pro domibus, et .I. porcum de .II. solidos [de uinea] qui est iuxta ortum castru.

Et in cellaria Berengaria⁽³⁴⁾ de Uilario .XII. denarios pro domibus ubi stat et pro ferragenale.
 Guillelmus Egidius .I. par caponum pro illis casalibus que sunt iuxta ortum Bernardi Bartolomei.

Raimundus Meda Bajes alium par caponum pro alio casale quod est ibi.

Tiburgeta .I. gallinam pro afigimento de orte suo.

Stephanía uxor Petri Prune .I. par caponum.

Petrus Guasc .I. quarteriam cibarie et .I. gallinam pro domo que fuit Ermessendis de Ulino.

Raimundus de Cies tantundem pro alia domo.

Raimundus Lupus .I. par caponum pro domos in quo stat.

De casali quod fuit Adaladis Benedicte quod est iuxta domos [Prune] .I. [...].

Burda Romegera .I. par caponum pro domibus que fuerunt B. Jordana.

Petrus Burd de ipsa Cortada .I. par caponum pro domibus ubi stat et pro orto.

Gaia .XII. denarios pro suis domibus.

Guillelmus Uidal .XII. denarios.

Berengarius Sumar .XVIII. denarios.

Poncius Episcopalis .XVIII. denarios.

Anglesia .XVIII. denarios.

Raimundus de Fonte .XVIII. denarios.

Sajono .XII. denarios.

Berengaria de Orta .XVIII. denarios.

Fabrica Bernardi Ferrarii .XVIII. denarios.

Domibus Rostilii quas tenet [Gen]sanus .XVIII. denarios.

Domènec Maritn .XVIII. denarios.

Goday .XII. denarios.

Bernardus de Ualli .XII. denarios.

Bernada de Capdeuila .VIII. denarios.

Guillelmus Puitener .XII. denarios.

Fabrica de [Gad...ano] .XII. denarios.

Raimundus Pedrer .XVIII. denarios.

Raimundus Gentil .XVIII. denarios.

Domum Petri de Brugaria .XII. denarios.

Arnaldus de Costa pro domo .XII. denarios.

Gaufridus .Ia. gallinam pro illo orto qui est iuxta Ponteronum de molendino.

Domum Raimundi Bonifilii .VIII. denarios.

Guillelmus de Sora .VI. denarios per aquel afigiment que feu al obrador [...] al qual és lo pou.

Omnes isti supra dicti numi sunt bone monete de quaterno.⁽³⁵⁾

(31) Bernardus Comes

(32) Petrus Bardoner

(33) Guillelmo de Sancto Cipriano

(34) Astruga

(35) Item [...] [dus de Sulis 'I' caponem pro illa domo quod est ante domibus Raimundi de Sancto Genesio et Petri de Hurriolis [...]. Trepas.